

quia ego dixi : *Dii istis ?* etc. Sensus est : Si iudices ab ipso Deo vocati sunt dii , ne scandalizemini quia dixi , *Filius Dei sum*. Considerate si merito hoc nomen assumo : *operibus credite*. Nedum inficietur ergo se vere esse Deum , subjungit , v , 38 : *Pater in me est , et ego in Patre*. Ergo.

Obj. 4°. Christus dixit , apud Lucam , xviii , 19 , cuidam principi eum vocanti magistrum bonum : *Quid me dicis bonum ? Nemo bonus , nisi solus Deus*. Ergo negavit se esse Deum.

R. Nego conseq. Christus probat , e contra , se esse Deum ; contradictionem enim exprobrat principi eum vocanti bonum , et tamen ut Deum non agnoscenti , quasi diceret : Tu me dicis bonum : agnosce ergo me esse Deum , quia *nemo bonus , nisi solus Deus*. « Recte me appellabis bonum , » inquit S. Aug. , *contra Maximianum* , lib. 2 , cap. 23 , » n. 5 , si me noveris Deum. Nam quando me nihil aliud » quam hominem putas , quid me dicis bonum ?

» Querebat quippe ille cui hoc respondit Jesus , non » bonum quaecumque , sed bonum quo fieret beatus : » imo ipsam beatitudinem veram , id est , vitam desiderabat æternam , et interpellaverat tanquam hominem Christum , nesciens eum esse etiam Deum. » *Ibid.* Ergo.

Obj. 5°. Marc. xiii , 32 : *De die autem illo vel hora (iudicii) nemo scit , neque angelus in cœlo , neque Filius , nisi Pater* : ergo Filius non est Deus.

R. Dist. ant. Nemo scit , neque Filius ad manifestandum , *concedo* ; secus , *nego*. Etenim ipse Filius venturus est iudicare vivos et mortuos , ipse prænuntiat et describit circumstantias ultimi iudicii : igitur diem et horam ejus cognoscit , sed hæc manifestare non debet , et sub hoc respectu se ea ignorare dicit. Vide Bossuet verba nobis objecta specialiter explicantem , *Méditations sur l'Évangile* , 77 , 78 et 79e jour.

Plures sunt aliæ objectiones ex Scriptura sacra de promptæ , quæ facile solventur si attendatur Christum esse simul Deum et hominem : v. g. , *Sedere ad dexteram meam vel sinistram , non est meum dare vobis , sed quibus paratum est a Patre meo* ; Matth. xx , 23 : *Cum autem subjecta*

fuerint illi omnia , tunc et ipse Filius subjectus erit ei qui subjecit sibi omnia , ut sit Deus omnia in omnibus , I Cor. xv , 28 , etc.

Ut autem difficultates ex sanctis Patribus a Socinianis excerptæ diluantur vel potius evanescant , notandum est sanctos Doctores ante exortam Arii impietatem scribentes , fere omnes Christum vocavisse Deum , vel proprietates soli Deo convenientes ei tribuisse : si quid ergo minus correctum ipsis aliquando exciderit , id benigne ex aliis testimoniis positivis interpretandum est ; modus enim loquendi de altissimis religionis Christianæ mysteriis nondum erat determinatus ad hanc præcisionem quam Ecclesia servari jussit , ut vera fides a cavillationibus hæreticorum vindicata , in tuto semper esset. Hinc antiqui verbis et locutionibus usi sunt quæ jam usurpari nequeunt : *Securi loquebantur* , inquit S. Aug. , *quia nullus erat hostis*.

Insuper sequentes attendendæ sunt notionēs : 1° Pater est principium a nullo procedens ; Filius vero a Patre procedit ; 2° Pater est invisibilis , inaccessibleis ; Filius , caro factus , est visibilis et sub hoc respectu minor Patre.

PROPOSITIO SECUNDA.

Spiritus sanctus est Deus Patri et Filio consubstantialis.
Est contra Macedonianos.

Hæc propositio est de fide catholica , ut pote definita in concilio Constantinopol. , adversus Macedonianos , et in aliis Symbolis fidei expressa.

Prob. 1° *Scriptura sacra*. Isai. vi , 8 et 9 : *Audi vocem Domini* (Hebraice Jehova) *dicentis : Quem mittam ? et quis ibit nobis ? Et dixi : Ecce ego , mitte me . Et dixit : Vade , et dices populo huic : Audite audientes , et nolite intelligere ; et videte visionem , et nolite cognoscere*. B. Paulus hæc verba referens , in Act. xxviii , 25 , ait : *Bene Spiritus sanctus locutus est per Isaiam prophetam ad patres nostros , dicens : Vade ad populum istum et dic ad eos : Aure audietis , et non intelligetis . . .* Unde sic : Qui ab Apostolo vocatur Spiritus sanctus , idem est ac *Jehovah* apud Isaiam memoratus :

ergo est Deus. Act. v, 3, B. Petrus dicit Anania: *Cur tentavit Satanas cor tuum, mentiri te Spiritui sancto... non es mentitus hominibus, sed Deo*: ergo Spiritus sanctus est Deus. Neque dici potest Ananiam mentitum esse simul Spiritui sancto et Deo, sicut somniarunt Sociniani; sensus enim naturalis textus hanc interpretationem evidenter non admittit. Ergo. I Cor. xii, 6 et 11: *Divisiones operationum sunt, idem vero Deus qui operatur omnia in omnibus... Hec autem qui operatur unus atque idem Spiritus, dividens singulis, prout vult*. Spiritus qui dividit singulis est ipse Deus qui operatur omnia in omnibus. Ergo.

Eadem Epist. I Cor. iii, 16: *Nescitis quia templum Dei estis et Spiritus Dei habitat in vobis?* Solus Deus potest habere templum: ergo, etc. Ergo 1°.

Prob. 2° Ex SS. Patribus. Athenagoras in legatione pro Christianis, n. 24: «*Quemadmodum enim Deum dicimus, et Filium ipsius, et Spiritum sanctum, unitos secundum virtutem, Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum.*»

Tertull. adversus Praxeam, cap. 13: «*Duos deos et duos dominos nunquam ex ore nostro proferimus; non quasi non et Pater Deus, et Filius Deus, et Spiritus sanctus Deus, et Deus unusquisque.*»

Origenes, lib. 1 de Principiis, in præf. n. 4, numerans dogmata necessario credenda, statuit: *Honore ac dignitate Patri et Filio sociatum esse Spiritum sanctum*. Dicere autem Spiritum sanctum Patri et Filio honore ac dignitate esse sociatum, est certo docere illum cum Patre et Filio esse Deum. Ergo.

S. Basilius et S. Ambrosius specialem seorsim composuerunt librum de Spiritu sancto, in quo dogma divinitatis ejusdem Spiritus ex professo defenderunt. Ergo 2°.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1°. Christus dicit apud Joan. xvi, 13, de Spiritu sancto: *Non loquetur a semetipso, sed quæcumque audiet loquetur*: at si esset Deus, loqueretur a semetipso. Ergo.

R. *Nego min.* Nam, *ut infra ostendemus*, Spiritus sanctus a Patre et Filio procedit, sicut Filius a Patre genera-

tur: ergo recte dici potest eum non loqui a semetipso, sicut Christus dicit Joan. vii, 16: *Mea doctrina non est mea, sed ejus qui misit me.*

Dicitur autem, *quæcumque audiet loquetur*, non quasi nondum audisset, sed quia ipsius missio externa nondum advenerat.

Obj. 2°. Ille non est Deus qui gemit, contristatur et exstingui potest: atqui 1° Spiritus sanctus gemit: *Postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus*, Rom. viii, 26; 2° contristatur: *Nolite contristare Spiritum sanctum*, Eph. iv, 30; 3° exstingui potest: *Spiritum nolite extinguere*, I Thess. v, 10. Ergo.

R. *Distinguo maj.* Ille non est Deus qui gemit, contristatur vel exstingui potest realiter et quoad substantiam, *conc.*; metaphorice et quoad effectus, *nego maj.* Porro metaphorice tantum et quoad effectus dicitur de Spiritu sancto quod gemat, contristetur, etc. Sensus enim textuum allatorum est, 1° Spiritum sanctum per gratiam suam nos adjuvare ad postulandum, et gemitus inenarrabiles in nobis producere; 2° omne malum sibi contrarium reprobare et sub hoc respectu contristari, id est, tristem videri, sicut dicitur in Gen. vi, 6, Deum pœnituisse *quod hominem fecisset*; 3° gratiam ejus in cordibus nostris diffusam, per peccatum expelli, sicque charitatem ejus exstingui. Ergo inde minime sequitur Spiritum sanctum non esse Deum.

Obj. 3°. Concil. Nicæn. et *conc.* Constantinopol. expresse non definierunt Spiritum sanctum esse Deum: ergo saltem dogma non est de fide.

R. *Nego conseq.* Etenim concil. Nicænum dicit: *Credo in Spiritum sanctum*, sicut dicit, *credo in Deum*, et concil. Constantin. dicit de Spiritu sancto: *Qui cum Patre et Filio simul adoratur et conglorificatur*: certe hæc soli Deo conveniunt: ergo duo illa concilia dogma de divinitate Spiritus sancti sufficienter enuntiarunt ut sit de fide.

Obj. 4°. Plures sancti Patres noluerunt Spiritum sanctum vocare Deum: ergo persuasum non habebant illum reipsa esse Deum.

R. *Nego conseq.* Videtur quidem plures ex sanctis Pa-

tribus, inter Arianos et Macedonianos degentes, noluisse Spiritum sanctum expresse vocare Deum, ut infaustus persecutionis effectus devitarent: an bene vel male in hoc egerint, non sibi concordant auctores. Sed quidquid sit, certum est illos Patres, sicut ceteros, recte credidisse Spiritum sanctum esse Deum; 1° enim illum semper exhibent ut ejusdem naturæ cum Patre et Filio; 2° Ecclesia, quæ Arianos et Macedonianos damnavit, eos pariter rejecisset; 3° positivi eorum textus a nobis citati, et multi alii qui citari possent, sufficienter ostendunt illos de divinitate Spiritus sancti non dubitasse; 4° S. Hilarius et S. Basilius præcipue dicuntur divinitatem Spiritus sancti dissimulasse: sed evidenter constat eos divinitatem ejus credidisse; sic quippe se habet S. Hilarius, in Matth.: «Baptizamur in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, » ut quorum est una divinitas, sit una largitio; nomenque » Trinitatis unus est Deus. » Et S. Basilius, Epist. 8: «Confiteri oportet Deum Patrem, Deum Filium, Deum » Spiritum sanctum, uti eloquia divina et qui ea sublimius intellexere docuerunt. » Ergo, si quædam verba minus accurata in operibus eorum inveniantur, vel perfidia hæreticorum addita fuerunt, vel benigne et sensu catholico interpretanda sunt.

Sic pariter explicatur silentium Patrum qui adversus Arianos disputantes, de divinitate Spiritus sancti nihil dixerunt: indirecte enim Ariani divinitatem Spiritus sancti negabant. Patres directe eos confutantes demonstrando Filium esse Patri consubstantialem, indirecte eos refellebant circa Spiritus sancti divinitatem.

COROLLARIUM PRIMUM. — Ergo tres personæ Trinitatis sunt consubstantiales.

Unica enim est substantia divina tribus personis communis: licet ergo vox *consubstantialis*, Græce *ὁμοούσιος*, non inveniat in Scriptura, recte usurpata est ad significantem identitatem naturæ Filii cum Patre, et Spiritus sancti cum Patre et Filio.

COROLLARIUM SECUNDUM. — Ergo admittenda est personarum divinarum circuminsessio.

Circuminsessio est mutua personarum divinarum in se existentia, vi cujus Pater est in Filio, Filius in Patre, uterque in Spiritu sancto, et Spiritus sanctus in Patre et Filio: atqui tres personæ divinæ sic in se mutuo existunt, cum unaquæque totam substantiam divinam habeat. Unde Christus ait apud Joan. XIV, 11: *Non creditis quia ego in Patre, et Pater in me est.* Eadem est ratio pro Spiritu sancto. Ergo.

COROLLARIUM TERTIUM. — Ergo tres personæ divinæ perfecte sunt æquales.

Cum enim eandem habeant naturam seu substantiam, eandem habent scientiam, eandem voluntatem, eandem potentiam, eandem denique perfectionem. Unde in Symbolo S. Athanasii dicitur: «In hac Trinitate nihil prius » aut posterius, nihil majus aut minus; sed totæ tres personæ coæternæ sibi sunt et coæquales. »

COROLLARIUM QUARTUM. — Ergo existit mysterium sanctissimæ Trinitatis.

In eo quippe mysterium istud consistit, quod tres sint personæ divinæ in una divinitate: atqui, *ex probatis*, constat tres esse personas divinas in una divinitate: ergo.

Ariani, post Arianos Sociniani et multi recentes increduli plurima contra sanctissimum mysterium istud regerunt objecta ex ratione petita; ut hæc melius solvantur, *quædam notanda sunt*, scilicet:

1° Existentiam mysterii Trinitatis sola ratione demonstrare non intendimus, etiam supposita revelatione, sicque libenter deserimus Claudianum Mamertum presbyterum quinti sæculi, Petrum *Abeilard* duodecimi sæculi, Raymundum *Lulle* decimi quarti sæculi, aliosque plures hoc in puncto subtilius argumentantes et nihil probantes.

2° Neque possibilitatem hujus mysterii ex sola ratione probare volumus: ad hoc quippe ipsius convenientiam

cum ratione demonstrare oporteret : verum talis convenientia ratione apprehendi non potest, alioquin mysterium evanesceret.

3° Sola igitur auctoritate Dei loquentis mysterium sanctissimæ Trinitatis cognoscimus et fide credimus.

4° Adversarii illud impugnant, nihil proficiunt, nisi clare ostendant repugnare tres personas esse in uno Deo : neque valent argumenta propter obscuritatem insolubilia, quia lux ex revelatione proveniens abjici aut negari non potest ob aliquam obscuritatem.

S. Aug., contra sermonem Arianorum, cap. 16, t. VIII, p. 635, advertit quamdam sanctissimæ Trinitatis similitudinem reperiri in anima nostra ad imaginem Dei facta : numerat memoriam, intelligentiam et voluntatem, quæ licet a se distinctæ, totum indivisibile constituunt, et una sine aliis non agit quidquam. Bossuet, *Élévations sur les mystères*, 6° *Élév. sur la Trinité* (t. VIII, p. 49), ait : *Nous sommes, nous entendons, nous voulons*. Ostendit esse, intelligere et velle tria esse distincta unam tamen substantiam constituentia, vel in unica substantia existentia.

Illæ autem comparationes, quæ utiliter aliquando proferruntur mentesque ad credendum juvant, evidenter tamen haberi non possunt ut sub omni respectu accuratæ ; imperfectæ sunt imagines intellectuales perfectissimi Entis in sæcula sæculorum viventis.

Deveniamus ergo ad objecta rationis quæ proponi solent.

Solvuntur objecta ex ratione petita.

Obj. Tres et unus in eodem subjecto manifestam implicant contradictionem : ergo repugnat tres esse personas in uno Deo.

R. Dist. ant. Tres et unus in eodem subjecto et sub eodem respectu manifestam implicant contradictionem, *conc.* ; sub diverso respectu, *nego antecedens*. Porro non dicimus tres personas unicum esse personam, sed tres personas unicum esse Deum : ut ostenderetur in hac locutione claram exprimi repugnantiam, demonstrandum foret sub-

stantiam divinam et personam esse quid unum et idem sub omni respectu, aut substantiam divinam tribus personis communicari non posse : verum id ab adversariis non demonstratur : ergo.

Inst. 1°. Repugnantia quæ clare percipitur reipsa existit : atqui adversarii dictam repugnantiam clare percipiunt : ergo.

Nego min. Quod enim in se clarum est, non quibusdam tantum, sed omnibus in iisdem circumstantiis constitutum tale videtur : at non omnes prædictam repugnantiam percipiunt, siquidem plerique Christiani, docti sicut indocti, a decem et octo sæculis mysterium Trinitatis admittunt et venerantur : ergo adversarii sibi illudunt vel mentiuntur, quando affirmant se manifestam percipere repugnantiam inter trinitatem personarum et unitatem Dei.

Inst. 2°. Quæ sunt eadem uni tertio, sunt eadem inter se : atqui tres personæ divinæ sunt eadem uni tertio, nempe essentiæ divinæ : ergo vera datur repugnantia in eo quod tres sint personæ distinctæ et unicus Deus.

R. Dist. maj. Quæ sunt eadem uni tertio, sunt eadem inter se, sub eo respectu sub quo sunt eadem uni tertio, *conc.* ; secus, *nego maj.* Ratio distinctionis patet. Porro tres personæ divinæ identificantur sub respectu substantiæ, et eo sensu perfecte sunt æquales ; sed non identificantur sub respectu personalitatis, et ea ratione manent distinctæ : ergo.

Inst. 3°. Natura divina tres habet personas : ergo si unaquæque persona integram habeat divinitatem, tres habet personas, et tunc redit manifesta repugnantia.

R. Dist. conseq. Tres habet personas, id est habet divinitatem tribus personis terminatam, *conc.* ; habet tres personas explicite, *nego conseq.* Etenim persona divina sub duplici respectu considerari potest, scilicet, ut naturæ divinæ identificata, et ut aliis personis opposita : sub priori respectu, alias habet personas, v. g., Filius habet paternitatem et spirationem passivam, siquidem integram habet divinitatem in qua paternitas et spiratio passiva existunt, et hæc est mirabilis coexistentia et circumin-

sessio in corollario secundo exposita; sub posteriori vero respectu, alias non habet personas, quia personæ divinæ, licet divinitati omnino identificatæ, a se realiter distinguuntur, et in hoc consistit mysterium nobis impenetrabile. Ergo.

Inst. 4°. Si tres personæ divinitati omnino identificentur, jam a se non realiter, sed virtualiter tantum distinguuntur, sicut diversi respectus alicujus objecti: ergo revera non sunt personæ distinctæ.

R. Dist. ant. Si tres personæ divinitati omnino identificentur sub omni respectu, *conc.*; secus, *nego ant.* Porro personæ divinæ non identificantur divinitati sub omni respectu, ut jam ostendimus. Ergo.

Insuper demonstrandum foret repugnare divinitatem sub triplici respectu terminari, aut tres illos respectus a se realiter non esse distinctos, aut in Deo tres non efficere personas distinctas: atqui nihil horum Sociniani et increduli demonstrant: ergo.

Exemplum in confirmationem antecedentis adductum pro nobis magis quam contra nos probat; diversi enim respectus ejusdem objecti a substantia objecti virtualiter tantum distinguuntur, v. g., longitudo et latitudo a trabe; illæ quippe qualitates nihil aliud sunt quam ipsa trabs talis longitudinis et latitudinis: verum, licet longitudo totam habeat latitudinem, et latitudo totam longitudinem, utraque tamen respective ad alteram considerata, realiter est distincta et alteri opposita. Cur ergo repugnet in unica substantia divina diversos existere respectus realiter a se invicem distinctos, et virtualiter tantum a substantia quam terminant separatos?

Inst. 5°. Paternitas, filiatio et spiratio passiva sunt perfectiones: atqui unaquæque persona Trinitatis has non habet perfectiones, cum aliis personis opponatur: ergo non est Deus.

R. Dist. maj. Paternitas, etc., sunt perfectiones relativæ, *concedo*; perfectiones absolutæ, *nego*.

Eodem sensu distincta minore, dicimus perfectiones absolutas tribus personis divinis competere, dum perfe-

ctiones relativæ singulis personis sunt propriæ; scilicet paternitas Patri, filiatio Filio et spiratio passiva Spiritui sancto: communes esse non possunt, siquidem ipsas constituunt personas easque inter se per oppositionem distinguunt. Porro non perfectius est Patri habere paternitatem, quam Filio habere filiationem, etc. Natura quippe divinitatis per solam revelationem nobis manifestata, sic necessario existit. Ergo.

Inst. 6°. Si unaquæque persona Trinitatis sit Deus, est infinita: atqui repugnat tres esse personas infinitas: ergo.

R. Nego min. Repugnat quidem tres esse substantias infinitas: at demonstrari non potest repugnare tres esse personas eandem substantiam infinitam habentes; personæ enim divinæ in sensu abstracto spectatæ non exhibentur ut infinita absoluta, sed ut terminationes ejusdem infiniti: ergo.

Inst. 7°. 1° Nomen *Deus* personam sonat et ita semper intellectum est; 2° persona definitur substantia intelligens, completa: ergo tot sunt substantiæ quot personæ; 3° in catholico dogmate personæ divinæ a se dependentes esse et successive procederent, quod evidentes arguit imperfectiones; 4° B. Paulus asserit philosophos Deum cognovisse, non tamen trinum habuerunt Deum: ergo, etc.

R. Omnes illæ difficultates ex dictis facile solvuntur; suum enim habent fundamentum in rebus naturalibus: porro natura divina per revelationem nota, rebus naturalibus comparari non potest.

Philosophi, Mahumetani aliique Deum cognoscere possunt ut creatorem et mundi gubernatorem, licet distinctionem personarum non agnoscant, quia, deficiente revelationis face, divinam lustrare non possunt naturam. Ergo, etc.

Quæritur an mysterium sanctissimæ Trinitatis notum fuerit ante Christum.

R. 10. Probabile videtur Patriarchas, Prophetas aliosque viros sanctitate sua vel scientia conspicuos, mysterium istud aliquo modo novisse; præsumendum est enim Deum rectam Scripturarum intelligentiam eis dedisse: at

si mysterium sanctissimæ Trinitatis non expresse reveletur in Veteri Testamento, saltem pluribus in locis insinuat vel supponitur: v. g., 1º in Gen. I, 26, Deus ait: *Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram*; cap. III, 22: *Ecce Adam quasi unus ex nobis*; et cap. XI, 7: *Venite, descendamus et confundamus ibi linguam eorum*. Verba in plurali numero, *faciamus, descendamus, confundamus*, et præsertim ista, *quasi unus ex nobis*, pluralitatem personarum in Deo supponunt; hæc enim hypothesi admissa, recte intelliguntur: rejecta vero, sensum litteralem et obvium non habent. Ita multi senserunt Patres et plerique theologi ac Scripturæ interpretes, qui ex his verbis Trinitatis existentiam probare conantur.

Similiter in Ps. II, 7: *Dominus dixit ad me: Filius meus es tu; ego hodie genui te*; quæ verba B. Paulus applicat Christo, Act. XIII, 33, et Hebr. I, 5, et in quibus exprimitur Pater generans et Filius genitus: item Ps. CIX, 1 et 3: *Dixit Dominus Domino meo: Sede a dextris meis... Ex utero ante luciferum genui te*. Testatur Christus, Matth. XXII, 24, hæc de se dicta fuisse: idem docet Apost., ad Hebr. I, 13. Ergo.

R. 2º. Nihil probat populum Judaicum veram habuisse notitiam mysterii sanctissimæ Trinitatis: arbitratur Theodoretus, lib. de Curatione Græcarum affectionum, Serm. 2, hanc notitiam ipsis denegatam fuisse ob eorum proclivitatem ad idololatriam: « Sapientissimus Deus, *inquit*, nequaquam illis manifeste omnia Trinitatis mysteria tradidit, ne ex ea cognitione multitudinis deorum occasionem sumerent, ad impietatem Ægyptiorum propendentes. »

In opere recens edito, doctissimus D. Drach mysterium sanctissimæ Trinitatis apud veteres Judæos notum fuisse contendit et habitum ut de fide, non autem eodem modo apud omnes. Tres juxta ipsum erant classes, nempe 1º justi, qui mysterium istud non secus ac nos cognitum habebant; 2º legis doctores, qui ex Scriptura et traditione verum lumen, licet inferius, hauserant; 3º vulgus, qui

perobscuras vel nullas illius mysterii notiones habebat.

Ad hæc statuenda multa ratiocinia criticasque disquisitiones affert eruditus auctor: plurima exponit curiosa circa caeremonias quasdam, circa modum quo magnum nomen Dei scriptum erat, etc. Permultos, aliquando valde subtiles, citat textus ex libris magnæ auctoritatis apud Judæos excerptos, ex *Zohar*, v. g., ex *Sepher-Yetzira*, cujus systema cabalisticum totum nititur dogmate Trinitatis, et ex variis rabbinorum operibus. (*Harmonie entre l'Église et la Synagogue*, t. I, p. 277 et suiv.)

R. 3º. Si quædam Trinitatis vestigia in scriptis antiquorum philosophorum videantur, tam imperfecta et tenuia sunt, ut plerique Patres negaverint eos mysterium istud novisse: qui autem volunt illos aliquam ideam Trinitatis habuisse, ut S. Justinus, S. Clemens Alex., Eusebius, S. Aug. dicunt eam ex Judæis per colloquia vel librorum sacrorum lectionem sumpsisse.

CAPUT TERTIUM.

DE PROCESSIONIBUS DIVINIS.

Nomine *processionis*, hic intelligitur origo vel emanatio unius personæ ab alia: sic inter homines filius a patre et matre procedit: hæc processio dicitur a theologis transiens et ad extra. Sed in Deo processio unius personæ ab alia vel ab aliis non potest esse transiens et ad extra, quia unica est substantia divina in qua omnia sunt necessaria; est ergo necessaria, æterna et immanens.

De fide est 1º Patrem a nullo procedere et esse fontem duarum aliarum personarum. Hinc Symbolum S. Athan. ait: *Pater a nullo est factus, nec creatus, nec genitus*.

De fide est 2º Filium a Patre procedere: hoc quippe definitum est in concil. Nicæno I, ubi dicitur de Filio: *Et ex Patre natum ante omnia sæcula: Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero*; item in Symbolo